

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Навчально-науковий інститут української філології та журналістики
Кафедра української мови

Кваліфікаційна робота
магістра

з теми:

СТИЛІСТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ЕПІСТОЛЯРНОГО ТЕКСТУ (за листуванням Івана Франка)

Виконала:

здобувачка вищої освіти 2 курсу
групи Ukr1-M23z освітньо-професійної
програми Середня освіта (Українська
мова і література) другого
(магістерського) рівня вищої Освіти
спеціальності 014 Середня Освіта
(Українська мова і література) галузі
знань 01 Освіта / Педагогіка

Ганчук Надія Ярославівна

Керівник:

Коваленко Б.О., доктор філологічних
наук, доцент кафедри української мови

Рецензент:

Щегельський В.В., кандидат
філологічних наук, ст. викладач
кафедри історії української літератури
та компаративістики

Кам'янець-Подільський – 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕКСТІВ ЕПІСТОЛЯРНОГО ЖАНРУ	6
1.1. Поняття епістолярного жанру	6
1.2. Особливості структури і функцій епістолярних текстів	122
1.3. Історико-культурний контекст епістолярної спадщини Івана Франка	19
Висновки до розділу	22
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНГВАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕПІСТОЛЯРІЮ ІВАНА ФРАНКА	24
2.1. Традиційність і новаторство у формулах вітання в листуванні письменника	24
2.2. Директивні висловлення як маркер епістолярію І. Франка	29
2.3. Тематичний та емоційний спектр епістолярних текстів І. Франка	37
Висновки до розділу	46
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЕПІСТОЛЯРІЮ ІВАНА ФРАНКА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ.....	47
3.1. Роль епістолярної спадщини Івана Франка у розвитку мовленнєвої компетенції учнів	47
3.2. Використання листів Івана Франка на уроках літератури для вивчення стилістичних прийомів	61
3.3. Виховний потенціал епістолярної спадщини Франка	73
Висновки до розділу	78
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	80

ВСТУП

Епістолярний стиль є унікальним жанром, що поєднує риси літературного тексту та особистої комунікації. Його характерною ознакою є поєднання індивідуальності автора, невимушеності викладу та природної експресії, що відображає особистий світогляд, почуття та епоху.

Вивченню епістолярного стилю й жанру, дослідженню епістолярію окремих письменників, рідше – громадських діячів чи політиків присвячені праці літературознавців: Л. Вашків, В. Галич, О. Галича, В. Гладкого, Л. Грицик, Р. Гром'яка, В. Дончика, М. Жулинського, Л. Задорожної, М. Коцюбинської, Г. Семенюка, Г. Сивоконя, М. Сулими, А. Ткаченка, Л. Шевченко, Г. Штоня, В. Яременка та ін. У вітчизняному мовознавстві теорію епістолярію досліджували такі мовознавці: І. Білодід, Л. Вашків, П. Дудик, Л. Зарицька, М. Жовтобрюх, Н. Журавльова, О. Калита, В. Кузьменко, К. Ленець, Ж. Ляхова, Г. Мазоха, Л. Морозова, М. Назарук, А. Найрулін, Ю. Невська, Н. Петриченко, Л. Світало, В. Святовець та ін. Лінгвісти виокремлюють епістолярій як стиль, тексти якого мають свою специфіку, визначену структурно-змістову організацію, особливості використання мовних засобів різних рівнів. Найбільш поширеним жанровим різновидом епістолярного тексту є листи.

Особливу цінність епістолярний стиль має в контексті дослідження творчості видатних митців, зокрема Івана Франка.

Листи Франка – це не лише засіб комунікації, а й важливий культурний артефакт, у якому переплітаються його літературний талант, соціальні погляди та багатий внутрішній світ. Вивчення епістолярного стилю дозволяє краще зрозуміти індивідуальний стиль автора та розкрити стилістичні можливості жанру.

Епістолярна спадщина видатного українського письменника, перекладача, вченого та громадського діяча Івана Франка є цінним джерелом для дослідження його творчості, особистості та епохи. Листи Франка

розкривають не лише його літературні та наукові інтереси, а й суспільно-політичні погляди, особисті переживання, взаємини з сучасниками. Стилiстичне багатство його епістолярних текстiв дозволяє вивчати особливостi мовної експресії, авторського стилю та культурного контексту.

Актуальність дослідження зумовлена недостатньою увагою до епістолярного жанру як об'єкта стилістичного аналізу. Попри значну кількість праць, присвячених творчості Івана Франка, його листи часто залишаються на периферії наукових досліджень. Розгляд стилістичних можливостей епістолярного тексту дозволяє глибше зрозуміти не лише індивідуальний стиль автора, а й ширший мовно-літературний контекст кінця XIX – початку XX століття.

Метою роботи є вивчення стилістичних особливостей епістолярного тексту на прикладі листування Івана Франка, зокрема аналіз мовних засобів, що забезпечують експресивність, індивідуальність та комунікативну ефективність його листів.

Реалізація мети передбачає виконання наступних **завдань**:

- проаналізувати епістолярний жанр як мовно-літературне явище та засіб комунікації;
- визначити характерні риси епістолярного стилю Івана Франка;
- дослідити мовні засоби, які забезпечують стилістичне багатство його листів;
- виявити вплив культурного, соціального та особистісного контексту на формування стилю епістолярних текстів письменника;
- здійснити комунікативно-прагматичну та функціонально-стильову характеристику дискурсивних одиниць листування І. Франка;
- змодельовати уроки з української мови та літератури, бінарні уроки на яких можна використовувати епістолярій письменника.

Матеріалом дослідження слугували листи Івана Франка до різних респондентів, уміщені у 50-томному виданні письменника (48–50 томи).

Об'єктом дослідження є епістолярна спадщина Івана Франка, представлена його листуванням.

Предметом дослідження є стилістичні особливості, мовні засоби та прийоми, що використовуються в епістолярних текстах Франка.

Методи дослідження. У роботі застосовано комплексний підхід, який включає: *описовий* метод, що дозволяє систематизувати та класифікувати стилістичні особливості текстів; *контекстуальний* аналіз для вивчення впливу соціокультурного середовища на мову листів; *стилістичний* аналіз для виявлення мовних засобів експресії та стилістичних прийомів; *порівняльний* метод для співставлення особливостей епістолярного стилю Івана Франка з іншими жанрами його творчості.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному аналізі епістолярного тексту Івана Франка з акцентом на його стилістичних можливостях. У дослідженні запропоновано нові підходи до вивчення епістолярного жанру як засобу розкриття індивідуального стилю автора.

Практична цінність. Результати роботи можуть бути використані у викладанні курсів з історії української літератури, стилістики, аналізу тексту, а також у подальших дослідженнях творчості Івана Франка. Зібраний матеріал стане корисним для популяризації його спадщини серед широкої аудиторії.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи обговорювалися на засіданнях кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. З теми роботи виголошено науковий виступ «Формули мовного етикету в епістолярії Івана Огієнка» на науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2023 – 2024 навчальному році (м. Кам'янець-Подільський).

Обсяг і структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 87 сторінок.

ВИСНОВКИ

Епістолярна спадщина Івана Франка є багатогранним явищем, що охоплює важливі аспекти історико-культурного, літературного та педагогічного значення. У результаті проведеного дослідження ми дійшли висновку, що листи Франка є не лише цінним джерелом для літературознавчого аналізу, а й важливим освітнім інструментом для розвитку мовленнєвих, аналітичних і громадянських компетенцій учнів.

Епістолярний жанр у літературознавстві розглядається як особливий вид текстів, що поєднує риси художньої літератури, публіцистики, документалістики та особистих висловлювань автора. Його ключовими характеристиками є суб'єктивність, діалогічність, спонтанність викладу думок та особливий стиль, який залежить від мети й адресата листа. Важливими є емоційна насиченість та інтерактивність, що дозволяє встановлювати особистісні зв'язки між автором і читачем.

Структура епістолярного тексту включає такі основні елементи: звернення, вступ, основну частину (повідомлення), висновок та завершення. Важливими функціями листів є:

- Комунікативна функція, яка забезпечує обмін інформацією між адресантом і адресатом.
- Експресивна функція, що передає емоційний стан автора.
- Рефлексивна функція, яка дозволяє автору аналізувати власні думки та події.

Листування Франка відображає ключові історичні події кінця XIX —

початку XX століття, зокрема боротьбу українського народу за національне визволення, розвиток культури, соціальних рухів та формування української інтелігенції. Франко виступає не лише як письменник, а й як активний учасник суспільного життя, що відображено у його листах до Михайла Драгоманова, Михайла Павлика, Ольги Рошкевич та інших діячів.

Листи Франка демонструють динамічне поєднання традиційних формул звертання з новаторськими елементами. У його листуванні спостерігається адаптація стандартних формул до конкретного адресата, що відображає гнучкість і творчий підхід письменника. Наприклад, звернення «Дорогий друже» чергується з індивідуалізованими формами на кшталт «Мій незабутній брате», що створює емоційну близькість.

Франко активно використовує директивні мовленнєві акти, такі як прохання, поради, інструкції, що дозволяють йому впливати на адресата. У листах до Михайла Павлика часто трапляються прохання про організацію видавничих справ, а також поради стосовно громадсько-політичної діяльності.

Діалектизми є важливою частиною мовної палітри листів Франка, які підкреслюють його зв'язок із народною культурою та західноукраїнським мовним середовищем. Використання таких слів, як «побратим», «бодай», «гайда», створює колоритну мовну атмосферу та відображає етнічну самобутність автора.

Тематика листів Франка охоплює широкий спектр: особисті переживання, літературні проекти, соціально-політичні питання, сімейні взаємини, проблеми освіти та культури. Емоційний спектр варіюється від оптимістичних і натхненних тонів до критичних і тривожних, що відображає різноманітність життєвих ситуацій і переживань Франка.

Листи Франка є цінним інструментом для розвитку мовленнєвих навичок учнів. Робота з текстами листів сприяє формуванню в учнів уміння будувати логічні, зв'язні та стилістично багаті висловлювання, аналізувати мовні засоби та правильно інтерпретувати емоційно забарвлені фрази.

Епістолярна спадщина Франка демонструє багатство стилістичних прийомів: епітетів, метафор, риторичних запитань, парцеляцій, інверсій. Учні можуть аналізувати ці засоби, що сприяє кращому розумінню літературного

стилю письменника та розвитку власних стилістичних навичок.

Практичні завдання, такі як написання власних листів за зразком Франка, інтерпретація текстів, складання питань до аналізу, сприяють розвитку критичного мислення, творчого письма та умінню формулювати власні думки.

Листи Франка є важливим виховним інструментом для формування моральних, патріотичних та громадянських цінностей у школярів. Вони сприяють розвитку таких чеснот, як чесність, відповідальність, працьовитість, повага до сімейних цінностей, національна самосвідомість та громадянська активність.

Епістолярна спадщина Івана Франка є цінним об'єктом для літературознавчого, лінгвістичного та педагогічного дослідження. Вона дозволяє не лише глибше зрозуміти творчість письменника, а й сприяє розвитку ключових компетенцій учнів, формує їхню моральну, мовну та громадянську свідомість. Використання листів Франка на уроках літератури підвищує інтерес до української мови та культури, сприяє вихованню свідомих, активних і морально зрілих громадян, здатних критично мислити та діяти в сучасному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Агафонова 2016: Агафонова А. М. Змістові домінанти епістолярного дискурсу. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Філологія*. 2016. Т. 21, вип. 2 (14). С. 61–68.
- Антофійчук 2022: Антофійчук А. М. Синтаксичні засоби оформлення епістолярного дискурсу Ольги Кобилянської. *Закарпатські філологічні студії*. Т. 11, № 3, 2022, С. 9–12.
- Белих 2020: Белих Т. В. Епістолярний жанр і науково-популярні журнали. *Країна знань*. 2020. № 1 (140). С. 11–23.
- Бобешко 2018: Бобешко М. О. Особливості перекладу творів епістолярного жанру (на прикладі роману Ніколаса Спаркса —Записник℥) : thesis. 2018. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/67334> (дата звернення: 04.12.2024).
- Вакарчук 2016: Вакарчук І. Листування Івана Франка та Михайло Драгоманова. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2016. 552 с.
- Вашків 1995: Вашків Л. П. Епістолярна літературна критика: становлення, функції в літературному процесі : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.02. Львів, 1995. 24 с.
- Взірець: Взірець епістолярного стилю. URL: <https://studfile.net/preview/5596477/page:3/> .
- Галик 2017: Галик В. Листи священника Івана Кузіва до Івана Франка. Історія релігій в Україні. 2017. Кн. 1. С. 186–194.
- Ганжа 2016: Ганжа С. А. Подяка як елемент етикету епістолярного тексту Лесі Українки. *Український смисл*. 2016. № 2016. С. 104–111.
- Городиловська 2018: Городиловська Г.П. Особливості використання елементів епістолярного стилю в історичних творах Романа Іваничука. *Держава та регіони : Науково-виробничий журнал. Серія : Гуманітарні науки*. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2018. №4 (55). С. 64–69.
- Довгань 2009: Довгань А. О. Епістолярний жанр філософського тексту новочасної епохи. *Філософія мови: текст, образ, реальність. Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції до 200-річчя з дня*

народження Миколи Васильовича Гоголя. Суми: Вид-во СумДУ. 2009. С. 171–173.

Дудик 2005: Дудик П. Епістолярний стиль мови і мовлення. *Стилістика української мови*. Київ: ВЦ «Академія». 2005. С. 94–99.

Жовтобрюх 1964: Жовтобрюх М. А. Формування українського публіцистичного словника в середині XIX ст. *Мовознавство і літературознавство*. Київ, 1964. С. 112–116.

Жовтобрюх 2011: Жовтобрюх Н. Внесок Івана Франка у формування української ділової лексики. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. 2011. Вип.24. С. 118–121.

Журавльова 2006: Журавльова Н. Лексико-фразеологічне мікрополе прихильності в епістолярії XIX століття. *Нова філологія*. Запоріжжя : ЗНУ, 2006. Вип. 24. С. 111–119.

З листування: З листування Івана Франка та Агатангела Кримського. Збруч. URL: <https://zbruc.eu/node/57491> (дата звернення: 05.12.2024).

Зарицька 2009: Зарицька Л. Сімейно-побутове листування Івана Франка (на матеріалі листів до Уляни Кравченко): роздуми про жанр. *Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2009. Вип. 2. С. 212–221.

Зарицька 2014: Зарицька Л. Деякі теоретичні питання епістолярного жанру. *Українське літературознавство*. 2014. Вип. 69. С. 76–84.

Зарицька-Рупенко 2010: Зарицька-Рупенко Л. Поетика листів Івана Франка до Ольги Рошкевич у контексті інтимного листування українських письменників. *Українське літературознавство: зб. наук. праць*. Львів : Видавничий центр Львівського нац. ун-ту імені Івана Франка, 2010. Вип. 72. С. 59–66.

Іван Франко очима 2021: Іван Франко очима Лесі Українки: слухаємо листування двох протагоністів української культури. *Альтернативна освіта в Україні*. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/4786-ivan-franko-ochyma-lesi-ukrainky-slukhaiemo-lystuvannia-dvokh-protahonistiv-ukrainskoi-kultury> (дата звернення: 05.12.2024).

- Ільків 2016: Ільків А. В. Інтимний дискурс письменницького епістолярію другої половини XIX – початку XX ст. Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2016. 410 с.
- Ільків 2016а: Ільків А. В. Інтимний дискурс письменницького епістолярію другої половини XIX – початку XX ст. Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2016. 410 с.
- Калита 2017: Калита О. М. Формули мовного етикету в епістолярії Івана Огієнка./ *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта : наук. збірник. Серія філологічна*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2017. Вип. 14. С. 99–105.
- Калита 2020: Калита О. З історії мовних етикетних формул в українському епістолярії (на матеріалі листування Івана Огієнка). *Дивослово*. 2020. № 4. С. 29–33
- Кононенко 2000: Кононенко П. Іван Франко. *Українська література у портретах і довідках : давня л-ра XIX ст*. Київ : Либідь, 2000. С. 324-328.
- Космеда, Папіш 2024: Kosmeda T., Papish V. Інтерпретація авторського «Я» крізь призму епістолярного дискурсу Ольги Кобилянської. *Theoria et Historia Scientiarum*. 2024. Т. 20. С. 197–215.
- Кузьменко 1998: Кузьменко В. І. Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20–50-х років XX ст. : монографія. Київ : НАН України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, 1998. 305 с.
- Кузьменко 2009: Кузьменко В.І. Епістолярна література. Епістолярій. *Енциклопедія сучасної України*. Т. 9. 2009.
- Кузьменко, Кодак 1999: Кузьменко В., Кодак М. Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20-50-х рр. XX століття. *Слово і час*. 1999. № 2. С. 57–60
- Ленець 1983: Ленець К. Епістолярний стиль. *Стиль і час*. Київ : Наукова думка, 1983. 252 с.
- Мазоха 2004: Мазоха Г. Про методологію досліджень епістолярної спадщини письменників. *Філологічні семінари*. 2004. Вип. 7. С. 67–76.
- Мазоха 2017: Мазоха Г. Епістолярій як засіб розкриття світоглядних орієнтирів (на матеріалі приватного листування І. Франка та В. Стуса). *Вісник*

- Черкаського університету. Філологічні науки. 2017. Вип. 118. С. 9–14.
- Малікова 1998: Малікова О. В. Епістолярій як жанр і різновид християнського теологічного дискурсу: когнітивно-прагматичний аспект. Лінгвістика XXI століття: нові до слідження і перспективи. 1998. С. 225–237.
- Миронюк, Саркісова 2023: Миронюк, В. М., Саркісова, І. А. Типологія жанрової приналежності письменницького епістолярного тексту. Закарпатські філологічні студії. 2023. Т. 28, № 1. С. 187-191.
- Найрулін 2006: Найрулін А. Епістолярій М. Коцюбинського в історії української літературної мови (особливості конотації епістолярію письменника) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 18.04.06. Луганськ, 2006. 19 с. 50.
- Найрулін, Шарпало 1996: Найрулін А., Шарпало Б. Епістолярій – один із резервуарів гуманізації. Дивослово. 1996. №11. С. 22–23.
- Невська 2017: Невська Ю. Епістолярний дискурс як віддзеркалення мовної особистості. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2017. Т. 39, № 143.
- Нестеренко 2016: Нестеренко Є. В. Епістолярна спадщина Івана Франка. Структура і функції категорій ввічливості. URL: http://www.rusnauka.com/32_PVMN_2011/Philologia/8_98185.doc.htm
- Попова 2024: Попова І. Пропріативи як невід’ємний маркер епістолярного тексту. *Journal —Ukrainian sensell*. 2024. № 1. С. 134–146. URL: <https://doi.org/10.15421/462414>.
- Пустовіт 2020: Пустовіт В.Ю. Письменницький епістолярій: філологічний дискурс: посібник. Київ : Інтерсервіс, 2020. 106 с.
- Рогоза 2004: Рогоза О. Б. Структурна типологія епістолярного роману (на матеріалі творів XVII – XX століть). Проблеми семантики слова, речення та тексту. 2004. Вип. 11. С. 93–98.
- Рупенко 2016: Рупенко (Зарицька) Л. В. Лист-зізнання в коханні як один із жанрових різновидів в інтимному епістолярії Івана Франка. Сучасна філологія: теорія і практика. 2016 р. С. 27–31
- Ряппо 1954: Ряппо А. Образ Лесі Українки в її листуванні. *Леся Українка. Публіцистика. Листи. Статті. Дослідження* / За ред. О.К. Бабишкіна. –

Київ: Видавництво Академії Наук Української РСР, 1954. – с. 323-337.

Тельвак, Салата 2021: Тельвак В., Салата О. Рецептивна грушевськіана: епістолярний вимір. Східноєвропейський історичний вісник. 2021. № 20. С. 31–38.

УМЕ 2004: Українська мова. Енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ : Українська енциклопедія, 2000. 752 с.

Франко 48: Франко І. Зібрання творів у 50 томах. Том 48. Листи (1874 – 1885). Київ: Наукова думка. 1986. 768 с.

Франко 49: Франко І. Зібрання творів у 50 томах. Том 49. Листи (1886 – 1894). Київ: Наукова думка. 1986. 810 с.

Франко 50: Франко І. Зібрання творів у 50 томах. Том 50. Листи (1895 – 1916). Київ: Наукова думка. 1986. 703 с.

Яременко 2015: Становлення епістолярного стилю : thesis / Л. М. Яременко та ін. 2015. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/19676> (дата звернення: 04.12.2024).